

Pregledni rad

UDK 351.74/75:351.862/.863

DOI 10.7251/SVA1816108D

PROCES PREVENTIVNE DJELATNOSTI U SISTEMU BEZBJEDNOSTI

Dr Mladen Dostanić¹

Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Nezavisni Univerzitet Banja Luka

Apstrakt: Potreba za bezbjednošću je jedna od osnovnih ljudskih potreba, ona ne obuhvata samo zaštitu od svestranih oblika ugrožavanja, nego i dostupnost sredstava za život svim subjektima u društvu. Sve to, nameće nužnost uspostavljanja snažnog sistema bezbjednosti i zaštite od svih vrsta ugrožavanja, a naročito od kriminogene djelatnosti. Na efikasnost sistema bezbjednosti utiču brojni elementi, a posebno upravljanje ljudskim resursima u tom sistemu. Osnovni praktični cilj rada jeste unaprjeđenje postojećeg stanja u oblasti upravljanja ljudskim resursima sistema bezbjednosti Republike Srpske i poboljšanje efekata u procesu prevencije i otklanjanja posljedica kriminaliteta. Osnovna zamisao je da se utvrdi kako i na koji način proces preventivnog djelovanja i otklanjanja posljedica kriminaliteta utiče na realizaciju procesa upravljanja ljudskim resursima sistema bezbjednosti, i postavljanje „pravih ljudi na prava mjesta“ u sistemu bezbjednosti Republike Srpske, kao i na koji način proces upravljanja ljudskim resursima sistema bezbjednosti utiče na efikasno izvršavanje poslova i zadataka iz oblasti unutrašnjih poslova, sa posebnim akcentom na preventivno djelovanje i sprječavanje nastanka kriminalnih aktivnosti.

Ključne riječi: *prevencija, kriminalitet, ljudski resursi i menadžment ljudskih resursa*

UVOD

U sprečavanju i suzbijanju kriminaliteta posebna uloga pripada prevenciji, jer se prema njenoj definiciji, usavršavaju postojeće i pronalaze metode koje imaju proaktivni karakter. Uspjeh suzbijanja kriminaliteta zavisi od uspješnog sprečavanja krivičnih djela, preduzimanjem adekvatnih mjera i radnji da do njihovog izvršenja i ne dođe, predupređenjem prevencijom. Razvojem demokratskih društvenih odnosa stvoreni su povoljni uslovi za uspješno preventivno suzbijanje kriminaliteta.

Pripadnici sistema bezbjednosti imaju primarni cilj zaštitu društva od kriminaliteta, otklanjanje opasnosti i smetnji po javni poredak i predupređivanje i preventivno djelovanje kako bi zaštitili državu od bilo koje vrste opasnosti. Planiranjem svojih operacija, ličnim stavom, opremom i organizacijom ljudski resursi moraju biti u stanju da pravovremeno i efikasno reaguju na opasna stanja ili pojave.

---

¹ Доктор наука безбједности и заштите, Email: mladen.dostanic@yahoo.com

Kriminal kao društveno negativna pojava ispoljava se u raznim oblicima i prisutan je u svim fazama razvoja društva, bez obzira što se njegovi korijeni nalaze u društveno matrijalnim uslovima klasnog društva. Uzroci kriminaliteta su raznovrsni, ali se uglavnom ispoljavaju u vidu ekonomskih kriza, suprotnosti između bogatih i siromašnih, vođenih ratova i ratnih kriza, nestašica roba na tržištu, pojave nacionalizma, liberalizacije i demokratizacije, transformacije društvene svojine i državnog kapitala, tranzicije i dr., ali se kao njegovi uzroci mogu pojaviti i određene socijalno patološke pojave, kao alkoholizam, narkomanija, prosjačenje, kocka i slično.

Jedan od prvih stubova državne reakcije na kriminal su pripadnici sistema bezbjednosti. Da bi se uspješno suprostavili organizovanom kriminalu potrebno je prije svega preduzeti mjere prevencije, raditi na njegovom sprečavanju i preduzeti određene mjere represije. Upravljanje ljudskim resursima sistema bezbjednosti je aktivnost koja ima direktan uticaj na efikasno obavljanje poslova i rad na procesu prevencije i otklanjanje posljedica kriminalističkog djelovanja, omogućava da se prilikom rada prepoznaju i aktiviraju najbolje osobine, znanje, vještine potrebne za izvršavanje zadataka.

PROCES PREVENTIVNE DJELATNOSTI

Korijeni prevencije potiču od latinske riječi *preventio*, a ima više značenja kao što su: predupređivanje, sprječavanje, predupređenje, preduhranjivanje, ranije učinjena opomena i sl. U razvijanju mehanizma prevencije posebna uloga pripada kriminalistici, jer se u okviru ove naučne discipline pronalaze sredstva koja imaju preventivni karakter. Prevencija obuhvata brojne faktore i različite oblike djelovanja usmjerene na otklanjanje onih stanja koja pogoduju kriminalitetu.

Preventivno djelovanje pripadnika sistema bezbjednosti, između ostalih ogleđa se kroz sljedeće oblike:²

- preventivna djelatnost pri obavljanju redovnih poslova i zadataka;
- otklanjanje uzroka koji utiču na kriminalitet;
- širenje sigurnosne kulture;
- proučavanje i analiza svih kriminogenih faktora i obavještanje svih činilaca lokalne samouprave u cilju adekvatnog i uspješnog preventivnog djelovanja.

Generalnu prevenciju svih društveno patoloških pojava, uključujući i kriminalitet predstavlja *socijalna prevencija*. Usredsređena je na izmjenu nepovoljnih društvenih uslova i stvaranje povoljnih uslova u ekonomskoj, socijalnoj, kulturnoj i obrazovnoj sferi. Rječ je o proaktivnom reagovanju na kriminalitet i nastojanje da se uklone njegovi uzroci i posljedice.

Na zaštitu javnog reda i mira, zdravlja, života i imovine građana i drugih subjekata usmjerena je *situaciona prevencija*. Karakteriše je s jedne strane, otežavanje uslova potencijalnim izvršiocima da počine kriminalnu radnju, a sa druge strane, veća mogućnost da aktuelni izvršilac bude uhvaćen.

---

² Крстић, О. (2007). *Превенција криминалитета*, Бања Лука, стр. 15.

Sprovođenje preventivnih mjera kako bi se eliminisao ili smanjio rizik pojedinaca da budu izloženi kriminalitetu predstavlja *prevenciju viktimizacije*. To je kombinacija mjera situacione prevencije, preventivnog ponašanja i odgovarajuće reakcije u opasnim situacijama, uključujući i pružanje pomoći žrtvama.

POJAM I OSNOVNE SADRŽINE PREVENCIJE KRIMINALITETA

Pod prevencijom kriminaliteta podrazumjevamo sistem mjera i aktivnosti koje se provode od strane nadležnih subjekata radi otklanjanja neposrednih uzroka, uslova i povoda koji dovode do kriminalnog ponašanja, a u svrhu njegovog sprječavanja i sprječavanja posljedica koje izaziva kriminalitet. Cilj prevencije kriminaliteta je predupređenje čitavog niza različitih kriminalnih radnji i sastoji se u tome da se:

- Blagovremeno otklone faktori rizika;
- Aktiviraju zaštitni faktori – subjekti.

Osnov za razumjevanje termina prevencije, sadržan je u prefiksu – pre. To znači da kada govorimo o prevenciji, mislimo na takav koncept društvene intervencije koji se realizuje pre nego što se neželjene pojave manifestuju. Pod prevencijom kriminaliteta smatramo upotrebu svih raspoloživih sredstava i mjera usmjerenih na sprečavanje pojavljivanja nekog od oblika kriminaliteta.³

Pripadnici sistema bezbjednosti imaju primarni cilj zaštitu društva od kriminaliteta, otklanjanje opasnosti i smetnji po javni poredak i predupređivanje i preventivno djelovanje kako bi zaštitili državu od bilo koje vrste opasnosti. Planiranjem svojih operacija, ličnim stavom, opremom i organizacijom ljudski resursi moraju biti u stanju da pravovremeno i efikasno reaguju na opasna stanja, pojave ili individualna ponašanja.

Uz sprječavanje planiranih krivičnih djela i otkrivanje izvršenih kriminalnih radnji postoji i niz drugih radnji neophodnih za realizaciju postavljenih ciljeva, a koji proističu iz specifičnosti ljudskih resursa i posebnih ovlaštenja. Analizom funkcije kriminalističke policije dolazi se do zaključka da kriminalistička policija vrši posmatračku, represivnu i preventivnu djelatnost.

Kontinuirani i sistemski poslovi, gdje policija dolazi u posjed relevantnih informacija o društveno opasnim situacijama, koje ugrožavaju javnu bezbjednost predstavljaju posmatračku djelatnost. Represivna djelatnost počiva na funkciji hvatanja i funkciji otkrivanja. Funkcijom hvatanja primjenjuju se sve raspoložive snage za lišavanje slobode, sprovođenje, privođenje, zasjede, racije, blokade i sl. Sistem energičnih, neposrednih i konkretnih mjera protiv nastupanja smetnji koje ugrožavaju javni red i mir predstavlja preventivna djelatnost.

---

³ Кривокапић, В. (2002). *Превенција криминалитета*, Београд, стр.31.

Sve mjere u sprečavanju i suzbijanju kriminaliteta moraju biti planske i sistemski organizovane uz obezbjeđivanje sredstava za njihovu realizaciju. „Neophodno je da preventivne mjere budu usmjerene na više međusobno povezanih podsistema sa ciljem“: ⁴

- diferencijacije mjera prema težini, trenutnom stanju i pojavnim oblicima povreda zakonskih normi i ostalih antisocijalnih oblika ponašanja;
- sinhronizovanog djelovanja društvenih preduzeća i ustanova u državnim organima pravne zaštite na sprečavanju antidruštvenih pojava.

KONCEPTI PREVENCIJE KRIMINALITETA

Bitne izmjene u sredstvima i metodama borbe protiv kriminaliteta omogućavaju novi društveni odnosi. Aktivnost zajednica i svih društvenih subjekata treba usmjeriti ka sužavanju i uklanjanju uzroka kriminaliteta, kako bi se težište djelovanja prenijelo sa represivnog na preventivno djelovanje radi sprečavanja krivičnih djela. To zahtjeva da se društvo u borbi protiv kriminaliteta usmjeri na provođenje privrednih, socijalnih, vaspitnih, kulturnih, zdravstvenih i drugih akcija. Prema kriterijumu angažovanja subjekata prevenciju kriminaliteta možemo posmatrati u dva segmenta: kao prevenciju u kojoj su angažovani državni subjekti i prevenciju u kojoj su angažovani društveni subjekti. Državni subjekti provode mjere i aktivnosti koje su im zakonom propisane i svode se na propisivanje sankcija, izvršavanje sankcija, kao i resocijalizaciju.

Sprečavanje korijena, uzroka, uslova i povoda koji pogoduju rađanju kriminogenih ponašanja, socijalna prevencija, u odnosu na tradicionalne pravne mjere i aktivnosti, predstavlja značajan napredak na planu uspješnijeg suprostavljanja kriminalitetu.

Uzroci kriminaliteta podrazumjevaju neposredne osnovne uslove i uticaje koji određuju kriminalno ponašanje u datoj situaciji, koji neposredno izazivaju kriminalnu djelatnost kao posljedicu. Imaju primarnu ulogu, za razliku od uslova i povoda, koji se pojavljuju kao sekundarni faktori u nastanku kriminalnog ponašanja.

Osnovni neposredni uticaji-faktori koji određuju kriminalno ponašanje su *uzroci*, a mogu biti: ⁵

- Društveno ekonomski faktori kriminalnog ponašanja (uticaj ekonomske krize, siromaštva, bogastva, nezaposlenosti i migracije na kriminalitet),
- Političko idejni faktori kriminaliteta (uticaj rata i ratnih prilika, sredstava masovnih komunikacija, obrazovanje i kriminalitet);
- Degradirana porodica kao faktor kriminaliteta;

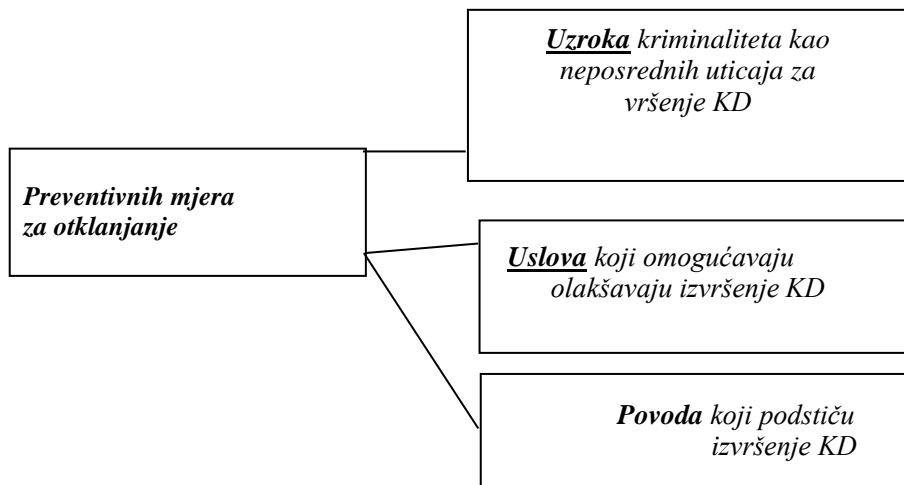
---

⁴ Крстић, О. (2007). *Превенција криминалитета*, Бања Лука, стр 23.

⁵ Гаћеша, Д.(2014). *Превенција криминалитета, ауторизована предавања, факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука.*

- Sociopatološke pojave i kriminalitet (narkomanija, alkoholizam, prostitucija i kriminalitet).

Slika 1: Suština preventivnog djelovanja na suzbijanju kriminaliteta je u poznavanju

Izvor: Gaćeša, D.(2016). *Prevenција kriminaliteta, autorizovana predavanja, fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka,*

Uslovi kriminalnog ponašanja podrazumjevaju one aktivnosti i uticaje koji omogućavaju i olakšavaju vršenje krivičnih djela, tj. kada je stvorena iznenadna prilika za izvršenje krivičnog djela koje nije planirano (npr. zlato ili druga vrijedna roba u izlogu noću bez druge zaštite, stvorena mogućnost da se dohvati - ukrade jabuka a niko ne gleda). **Povodi** za vršenje krivičnog djela predstavljaju spoljne uticaje, odnosno neposredne izazivače, vezani za situaciju djela, koji pri postojanju uzroka i uslova **podstiču** prestupnika da donese odluku da izvrši krivično djelo (vrijedanje od strane žrtve, izazivanje prijateljnom, otkrivene ženske grudi i mini suknja u mračnoj ulici povod su za silovatelja, glad, žeđ - podsticaj za provalu prodavnice itd.)⁶

Zakonska prevencija obezbjeđuje zaštitu određenog društva i njegovih vrijednosti od kriminaliteta. Zaštita društvenih vrijednosti ostvaruje se na taj način što se određuju ljudska ponašanja koja predstavljaju krivična djela i što se za takva ponašanja propisuju krivične sankcije prema njihovim učinocima, u cilju suzbijanja kriminaliteta. Zaštitna funkcija koja se ostvaruje primjenom kazne, ima čisto represivni karakter, a kroz kaznu se ostvaruje i prevencija kriminaliteta, i to kao individualna i kao generalna.

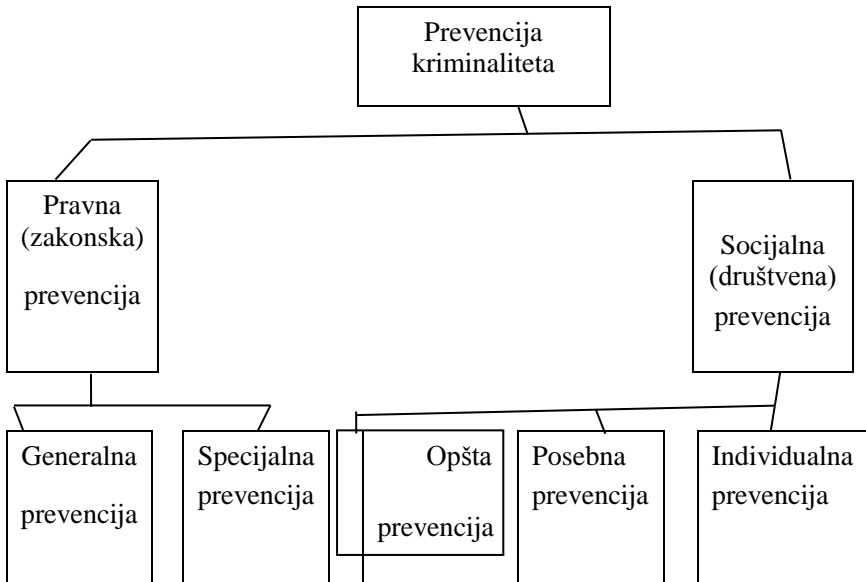
Borba protiv kriminaliteta mora se ostvarivati prevashodno primjenom jednog sinhronizovanog i sadržajnog sistema preventivnih mjera, uz punu

⁶ Гаћеша, Д. (2014-2017). *Превенција криминалитета, ауторизована предавања, факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука.*

koordinaciju organa koji ih primjenjuju. Po sadržaju i kreativnim mogućnostima, prevencija kriminaliteta mnogo je šira od zakonskih normi i predpostavlja suprostavljanje kriminalitetu na široj društvenoj osnovi.

Socijalna prevencija kriminaliteta je najčešće usmjerena na temeljne društvene i ekonomske uzroke kriminaliteta, kao i motivaciju počinioca. Za rješavanje problema kriminaliteta i prihvatanje prevencije kao ustaljenog obrazca aktivnosti, potrebno je obezbjediti odgovarajuće minimalne pretpostavke i resurse: pravni okvir za prevenciju, adekvatna finansijska sredstva i odgovarajuću asistenciju nauke.

Slika 2: Koncepti prevencije kriminaliteta

Izvor: Komlenović, LJ.(2016). Zbornik radova „Savremeni bezbjednosni rizici i prijetnje njihov uticaj na bezbjednost država regiona“, Banja Luka, str. 329

SAVREMENI PRISTUP PROCESU PREVENCIJE KRIMINALITETA

Kriminalna politika s kraja 20. i početka 21. vijeka sve više postaje problem umjesto rješenja. Kriminalitet nije isključivo policijski, već i društveni problem, kojim se mora baviti i šira društvena zajednica. Ujedinjene nacije su svojim Smjernicama za prevenciju kriminaliteta promovisale četiri pristupa u borbi protiv kriminaliteta:

- prevencija kriminaliteta kroz socijalni razvoj,
- situaciona prevencija,
- prevencija u zajednici i
- prevencija recidivizma

Slika 3: Savremeni pristup u procesu prevenciji kriminaliteta

Izvor: Smjernice Ujedinjenih nacija za prevenciju kriminaliteta(Ekonomsko-socijalni savjet, rezolucija 2002/13,)

PROCES PREVENCIJE KRIMINALITETA KROZ SOCIJALNI RAZVOJ

Socijalna prevencija podrazumjeva sistem preventivnih programa, metoda, mjera i aktivnosti društvenih i državnih subjekata u sprječavanju kriminaliteta. Ima za cilj da stvori objektivne uslove života koji će pojedine kriminogene faktore, eliminisati ili umanjiti njihov efekat. Razvija se devedesetih godina prošlog vijeka. Uključuje spektar društvenih, obrazovnih, zdravstvenih, kulturnih i ekoloških mjera koje pomažu da se rizik od prestupa smanji i da se ojačaju zaštitni faktori.

Prevencija kroz socijalni razvoj fokusirana je na rano otkrivanje uzroka devijantnih ponašanja u najranijem uzrastu. Određena iskustva iz djetinjstva, kao što je život u siromaštvu i drugim nepovoljnim uslovima, te neadekvatno roditeljstvo, povezani su sa većim izgledima ka kriminalnim aktivnostima u kasnijim godinama života.

Iako postoje dokazi o važnosti intervencije u najranijem uzrastu, u fokusu razvojne prevencije može biti bilo koje kritično prelazno doba u razvoju ličnosti. Kao polazne tačke mogu se identifikovati: rođenje, predškolske godine, prelaz iz osnovne u srednju školu, kao i prelazak na dalje nivoe obrazovanja. U odnosu na druge mjere koje se koriste za kontrolu, prevencija kriminaliteta kroz socijalni razvoj je isplativa. Jedna studija je pokazala da poreske obveznike košta sedam puta više postizanje smanjenja kriminaliteta od 10% primjenom zatvora nego što je to pomoću pristupa društvenog razvoja.⁷

Kada se preduzimaju preventivne mjere potrebno je uvažavati specifičnosti lokalnih sredina, poseban akcent treba stavljati na etiološke i fenomološke karakteristike samog kriminaliteta. Pored ljudskih resursa sistema bezbjednosti, značajnu ulogu na ovom planu imaju i službe socijalne zaštite, zdravstvene službe, pojedine obrazovne i prosvjetne institucije, organi pravosuđa i razne humanitarne organizacije.

⁷ International Centre for Prevention of Crime 100 crime prevention programs to inspire action across, Montreal: ICPC, 1999.

Preventivne mjere koje se preduzimaju u prevenciji kriminaliteta neophodno je da budu usmjerene na otklanjanje uzroka u društvu koji generišu kriminalitet (socijalno ekonomski, idejno politički, degradirana porodica, sociopatološke pojave), gdje, zapravo, učestvuju svi subjekti društva. Potrebno je preduzeti mjere na izmjeni situacionih faktora koji olakšavaju prestupniku izvršenje kriminalnih radnji, kao i mjere dodatnih tehničkih sredstava i nadgledanje rizičnog područja kriminalnih i kriminogenih žarišta.

SITUACIONA PREVENCIJA, PREVENCIJA U ZAJEDNICI I PREVENCIJA RECIDIVIZMA

Situaciona prevencija počinje da se razvija šezdesetih godina prošlog vijeka kao efikasan oblik prevencije i obuhvata niz pristupa kojima se nastoji smanjiti mogućnost za kriminalitet. Povećava se rizik za počinioca, a minimizira prednost prekršioaca.

Primarna (opšta) prevencija djeluje na javnost i okruženje uopšte. Ostvaruje se kroz poboljšanje opštih uslova, tačnije otklanjanje najdubljih uzroka kriminaliteta. Njeno ispoljavanje najizraženije je kroz aktivnost socijalne integracije, otklanjanje socijalnih prepreka i smanjenju različitih struktura koje se nalaze u kriminalnom miljeu. Ona je u funkciji otklanjanja uzroka za nastanak kriminaliteta i da građani osjećaju potrebnu sigurnost. U njoj učestvuju gotovo svi subjekti. Sekundarna (situaciona) prevencija podrazumjeva identifikaciju područja na Opštini na kome se dešavaju krivična djela i druge asocijalne pojave na kojima treba, u cilju sprečavanja krivičnih djela, prekršaja protiv javnog reda i mira i drugih negativnih pojava, uspostaviti preventivne mjere.⁸

Tercijalna (posebna) prevencija fokusirana je prema licima koja su prethodno vršila krivična djela. Sastoji se u označavanju „žarišta“ u kojima djeluju kriminogeni faktori i pronalaženju metoda njihove kontrole. U tom cilju, ljudski resursi sistema bezbjednosti vrše kartografsko i tabelarno praćenje stanja kriminaliteta sa ciljem procjene i prognoze u funkciji planiranja rada.

Na osnovu navedenog može se zaključiti da između svih ovih podjela prevencije postoji jaka **uzročno-posljedična veza**. „Međunarodna istraživanja na situacionu prevenciju identifikovale su efikasne taktike za smanjenje kriminaliteta, kao i neke mjere koje su manje efikasne. Clarke je 1992. godine definisao dvanajest preventivnih strategija koje se mogu svrstati u tri kategorije“:⁹ Vid prevencije u zajednici razvio se osamdesetih godina prošlog vijeka, kao posljedica života u urbanim sredinama. Gradska naselja su svojim urbanističkim rješenjima, stanovnike približilo fizički, ali ih je udaljilo sa stanovišta svijesti, što je predstavljalo otvoreni prostor za primjenu raznovrsnih preventivnih programa.

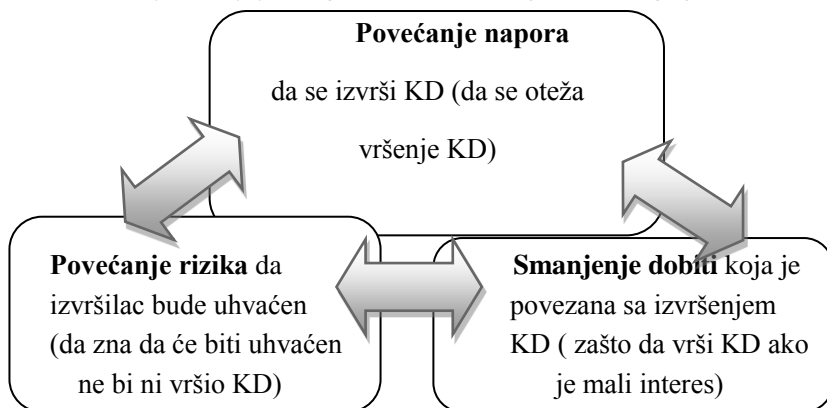
---

⁸ Д. Гаћеша.(2014). Превенција криминалитета, ауторизована предавања, ФБЗ, Б. Лука.

⁹ Clarke, R. (1992). Situational Crime Prevention. New York.

Slika 4: Preventivna aktivnost usmjerena na iznalazhenje tri modusa koji smanjuju mogućnost za izvršenje krivičnog djela

Izvor: Clarke, R.(1992). Situational Crime Prevention. New York,

Ciljna područja su najčešće predgrađa i neformalna naselja, gdje su pretežno koncentrisani ekonomski i socijalni problemi, visok nivo siromaštva, poremećene socijalne veze i opšti nedostatak kohezije zajednice. Jačanjem dobrih međuljudskih odnosa i osjećaja zajedništva, otvorio se čitav spektar mogućih aktivnosti ljudskih resursa, u efikasnom djelovanju na prevenciju kriminaliteta.

Oni, već osuđivani za prestupe, predstavljaju najveću opasnost od ponavljanja krivičnih djela. Neophodno je iskoristiti sve moguće načine, pomoći njihovu reintegraciju i onemogućiti njihove veze sa drugim počiniocima krivičnih djela, kako bi se smanjio procenat ponovnog povratka u izvršenje kriminogenih aktivnosti.

Prevenција recidivizma kroz socijalnu reintegraciju počinioca postiže se primjenom odgovarajućih tretmana pedagoških, socijalno-psiholoških, mentalno-higijenskim i medicinskih mjera. Obrazovanjem, osposobljavanjem za život i drugim brojnim alternativnim načinima, pomoći će se njihovoj reintegraciji u zajednicu.

Brojni autori ističu pozitivnu ulogu obrazovanja u procesu socijalizacije djece i mladih i ovaj uticaj smatra se bitnim u prevenciji kriminaliteta. Neophodno je da škole razvijaju interne programe prevencije, u kojima bi prepoznavali rane znake kriminaliteta među školskom djecom i omladinom, ali isto tako, da ima spremne reakcije na pojavu kriminaliteta.

NAČINI SPROVOĐENJA PROCESA PREVENCIJE

Prevenција se sprovodi kroz standardne oblike primarne, sekundarne tercijalne prevencije i novije oblike usmjerenog i situacionog sprovođenja. Primarna prevencija djeluje na javnost i okruženje uopšte. Ostvaruje se kroz poboljšanje opštih uslova, tačnije otklanjanje najdubljih uzroka - korijena

kriminaliteta. Njeno ispoljavanje najizraženije je kroz aktivnost socijalne integracije, otklanjanje socijalnih prepreka i smanjenju različitih struktura koje se nalaze u kriminalnom miljeu. „Ona je u funkciji otklanjanja uzroka za nastanak kriminaliteta i da građani osjećaju potrebnu sigurnost. U njoj učestvuju gotovo svi subjekti“.¹⁰

Primarna prevencija svoje mjere i aktivnosti usmjerava na djecu i omladinu, a njena aktivnost usmjerena je na porodicu i vaspitne ustanove. Primarno se sprovodi prema maloljetnicima, nezaposlenim i neprilagođenim licima. Osnovna primarna prevencija je edukacija. Njen rad mora biti sistemski, neophodno je da obuhvati sprovođenje kvalitetnih i održivih programa prevencije.

Sekundarna prevencija podrazumjeva identifikaciju područja na Opštini na kome se dešavaju krivična djela i druge asocijalne pojave, kriminalna i kriminogena žarišta na kojima treba, u cilju sprečavanja krivičnih djela, prekršaja protiv javnog reda i mira i drugih negativnih pojava, uspostaviti preventivne mjere kao što su:

- Vršenje pozoričko-patrolne djelatnosti radi odvrtaćanja izvršioca od vršenja nezakonitih radnji;
- Organizovanje službi osmatranja, racija, legitimisanje, zasjeda i sl. radi hvatanja izvršioca na mjestu izvršenja;
- Ostvarivanje nadzora na registrovanim izvršiocima krivičnih djela;
- Preduzimanje mjera da se eliminišu uslovi koji pogoduju vršenju nezakonitih radnji i povodi koji izvršiocyte podstiču na vršenje tih radnji.

Tercijalna prevencija predstavlja najkonkretniji i najspecifičniji vid prevencije kriminaliteta sa ciljem da se izvrši resocijalizacija ličnosti. Fokusrana je prema licima koji su predhodno vršila krivična djela i za njih osuđivana, tako da se u suštini ovaj vid prevencije odnosi na ostvarivanje pojačanog nadzora nad određenim kriminalcima, koji može podrazumjevati sljedeće mjere:

- Obaveza javljanja u policijsku stanicu;
- Uključivanje građana u funkciju pojačanog nadzora,
- U svijetu se koristi tehnika za sprovođenje nadzora na kriminalnim i kriminogenim žarištima (kamere, savremeni elektronski sistemi sa radio odašiljačima i kompijuterskim nadzorom).

Ovaj vid prevencije podrazumjeva i socijalnopatološki metod, te psihosocio-terapeutski tretman pojedinih kategorija recidivista uz korištenje adekvatnih medicinskih terapija. Situaciono sprovođenje prevencije kriminaliteta proisteklo je iz nezadovoljstva efektima prevencije kriminaliteta koji su se nastojali dobiti uticajem na ličnost kriminogenih lica. Ljudskim resursima koji planiraju preventivno djelovanje, jasno je, da će se postići najbolji rezultati kombinacijom situacione prevencije i preventivnog djelovanja na učinioca.

---

¹⁰ Гаћеша, Д. (2016). Изворна предавања на Факултету за безбједност и заштиту, Бања Лука.

RAZVOJ MODELA FUNKCIJE I STRUKTURE SISTEMA PREVENCIJE KRIMINALITETA

Organizovani funkcionalni model podrazumjeva raspodjelu poslova i zadataka na sve subjekte prevencije, organe i organizacije, shodno njihovim mogućnostima u prevenciji kriminaliteta. Neophodno je da subjekti prevencije budu povezani funkcionalnim vezama, a njihov sistem rukovođenja i upravljanja bude jedinstven sistem. Da bi programi prevencije bili funkcionalni potrebno ih je sprovoditi po etapama i prema različitim subjektima. Neophodno je programe usmjeriti prema školama kako bi se stekla znanja o važnosti ukupne prevencije kriminaliteta.

Porodica kao primarna socijalna grupa, ima odlučujući uticaj na pravilan razvoj mladih i njihovu socijalizaciju. Zbog toga je njen značaj veliki u prevenciji maloljetničke delikvencije. Porodica predstavlja najvažniju i najjaču snagu prevencije za svakog njenog člana, sa nezamjenjivom ulogom brige, nadzora, kontrole nad maloljetnim delikventom. Snaga i uloga porodice u prevenciji zavisi od kvaliteta porodičnih veza, materijalnog i ekonomskog stanja porodice, obrazovnog statusa njenih članova i drugih karakteristika i osobnosti članova.

Veoma važnu ulogu u faktorima rizika koji utiču na kriminalno ponašanje ima karakteristika porodice, a posebno devijacija porodice, nepotpuna porodica, nezaposlenost roditelja, nedostatak pažnje prema djetetu, porodična nesloga, porodična nedisciplina, neusklađenost stavova roditelja prema djeci i sl. Degradirana porodica je ključni faktor kriminalnog ponašanja. Problemi koji se javljaju u porodici kao mogući faktori koji utiču na kriminalno ponašanje su naročito:

- svađe i nasilje u braku, što na djecu ostavlja stravične utiske,
- opijanje i drogiranje roditelja, nemoralni bračni život jednog ili oba roditelja,
- sklonost neradu, usled čega djeca bježe od kuće, odaju se skitnji, prosjačenju i sl. tako da zbog neposjedovanja sredstava za život počinju da krađu ili vrše druga krivična djela da bi preživjeli.

Jedna od najvažnijih nosioca prevencije su vaspitne ustanove. Škola kao organizovana stručna i vaspitna institucija ima izuzetno veliku ulogu u vaspitavanju i obrazovanju mladih i njihovom osposobljavanju za društveno koristan i stvaralački život i rad. Škola doprinosi pravilnom formiranju cjelokupne ličnosti i njihovom emocionalnom i intelektualnom razvoju. Kroz vaspitno-obrazovni proces učvršćuje se pozitivno vaspitanje koje lica stiču u porodici i društvu, a otklanjaju se negativni uticaji.

Da bi škola mogla da ostvari svoju preventivnu funkciju, potrebno je stvoriti uslove da sva djeca budu obuhvaćena obaveznim osmogodišnjim obrazovanjem i da kasnije nastave školovanje u srednjoj školi, kako bi se stručno osposobili radi kasnijeg zaposlenja.¹¹ Na ponašanje mlade osobe utiče dosta rizičnih faktora, predvidivih i nepredvidivih, a djelovanje na

---

¹¹ Голубовић, В: Ибид, стр. 414.

jedan ili na manji broj ne daje željene rezultate. Zbog toga ovaj koncept prevencije usmjeren je na pojedinca na njegovo znanje, svijest, samokontrolu i emocije. Preventivni programi se moraju fokusirati na emocionalni razvoj, počev od najranijeg djetinjstva i sprovođiti se kontinuirano uz pomoć porodice, vaspitnih ustanova i okoline.

Unutar ukupnog sistema prevencije Republike Srpske neophodno je uraditi i model sistema prevencije kriminaliteta. Sistem prevencije treba obrazovati na tri nivoa i to: ¹²

- nacionalnom,
- regionalnom i
- lokalnom nivou.

Na nacionalnom nivou neophodno je izvršavati zakonodavne, konceptualne, koordinacione i izvršne zadatke. Na regionalnom nivou potrebno je prioritet dati konceptualnim i programskim, koordinacionim, ekonomskim i izvršnim zadacima, a na lokalnom nivou zadatke modifikovati u skladu sa veličinom i uslovima gradova i opština. Na nivou Vlade Republike Srpske, zbog potreba za prevencijom kriminaliteta, korupcije, nasilja u školama i porodici, maloljetničke delikvencije i zloupotrebe droga, potrebno je uspostaviti odjeljenje, savjet ili agenciju za prevenciju. Agencija za prevenciju imala bi tri odjeljenja i to: stručno, operativno i informaciono odjeljenje.

ZADACI AGENCIJE U PROCESU PREVENCIJE

Za uspješan rad Agencije za prevenciju kriminaliteta neophodno je uspostaviti pravni okvir što podrazumjeva da prevencija kriminaliteta bude zakonski regulisana. Za organe i institucije zakon bi bio obavezujući, a proces prevencije sprovođio bi se kroz stručan, organizovan, obavezujući i kontinuirani rad. Preventivni programi bi se radili na osnovu stručnih analiza stanja i stručnih istraživanja koje bi se radilo iz više oblasti. Na osnovu istraživanja stvorila bi se baza podataka i presjek stanja iz pojedinih oblasti na osnovu kojih bi se planirali preventivni programi.

Agencija za prevenciju imala bi zadatak da pravovremeno i kontinuirano vrši informisanje relevantnih subjekata kako o istraživanju i urađenim preventivnim programima, tako i o postignutim efektima. Agencija bi bila nadležna za koordinaciju rada ministarstava i svih drugih organa, institucija, regionalnih centara prevencije i lokalnih zajednica. Da bi se obezbjedio potreban nivo znanja i rad regionalnih koordinatora približio profesionalnom, neophodno je vršiti edukaciju kroz osnovne, napredne i specijalističke kurseve i seminare.

Strateškim planiranjem utvrdile bi se najvažnije aktivnosti, donošenje odluka i raspoređivanje ljudskih i materijalnih resursa. Planiranjem bi se pomoglo rukovodiocima u donošenju optimalnih i sprovođivih odluka, a organizaciji u planiranju aktivnosti, utvrđivanju prioriteta i raspodjeli

---

¹² Крстић, О. (2007). Превенција криминалитета, Бања Лука, стр.283.

resursa. Uslov za sprovođenje svih preventivnih aktivnosti je uspostavljanje informacionog sistema sa bazom podataka. Implementacijom baze podataka omogućava se razvijanje novih programa i određivanje smjernica djelovanja prevencije kriminaliteta.

Sredstva za sprovođenje plana prevencije obezbjeđivala bi se finansijskom podrškom. Proces strateškog i budžetskog planiranja bili bi dijelovi iste cjeline da bi prevencija kriminaliteta bila uspješna. Osnovna sredstva za rad Agencije za prevenciju kriminaliteta i sprovođenje preventivnih programa obezbjeđivala bi se iz budžeta Republike Srpske. Izvještaj o sprovedenim programima prevencije kriminaliteta sadržavali bi i finansijski izvještaj kao i mjerljive indikatore uspješnosti programa.

RAZVOJ MODELA SISTEMA PREVENCIJE KRIMINALITETA U REPUBLICI SRPSKOJ

Da bi smo uspostavili funkcionalan model sistema prevencije sa adekvatnom strukturom, moramo putem različitog društvenog organizovanja težiti da se na najefikasniji način iskoriste svi ljudski resursi, postojeći organi i organizacije sa ciljem svodenja kriminaliteta u razuman i društveno prihvatljiv okvir.

Za uspjeh u preventivnom radu neophodno je stvoriti uslove za uspostavljanje modela prevencije, predupređiti čitav niz različitih kriminalnih radnji kao što su: imovinski delikti, delikti u vezi sa drogom, privredni delikti, ekološki delikti sa ciljem blagovremenog otklanjanja faktora rizika i aktiviranja zaštitnih faktora i ljudskih resursa sistema bezbjednosti. Potrebno je povećati stepen bezbjednosne kulture, kao i dijela opšte kulture i smanjiti stepen rizika devijantnog ponašanja.

Uspostavljanje modela prevencije mora biti cilj kriminalističke strategije, koja je dio ukupne kriminalne politike, a ostvariće se primjenom kriminalističko taktičkih mjera i radnji bilo da su preventivne ili represivne.

Cilj uspostavljanja funkcionalnog modela prevencije kriminaliteta, u okviru kriminalističke strategije, je smanjenje svih vidova kriminaliteta i eliminisanje faktora koji mu pogoduju. Neki od tih faktora karakteristični su za sva krivična djela dok su neki od njih karakteristični samo za određena krivična djela. Oni se međusobno prepliću i teško ih je izolovati pa je za uspješan preventivni rad neophodno sveobuhvatno djelovanje.

Imajući u vidu da je osnovna uloga prevencije kriminaliteta njegovo sprečavanje, to dovoljno govori da je nužno predhodno preduzeti određene adekvatne mjere kako ne bi došlo do vršenja kriminalnih radnji. Te mjere podrazumjevaju blagovremenu reakciju ljudskih resursa sistema bezbjednosti na sprečavanju *uslova* koji pogoduju izvršenju kriminalne radnje ili otklanjanju *povoda* koji podstiču kriminalnu radnju. Dakle, suština je da ljudski resursi sistema bezbjednosti blagovremeno otklone uslove i povode za vršenje krivičnog djela. Uzroci za razliku od uslova i povoda, imaju primarnu ulogu, uzroci su, dakle, ti koji rađaju prestupnika.

Da bi ljudski resursi sistema bezbjednosti uspješno odgovorili zadacima u borbi protiv kriminaliteta, neophodno je kvalitetno analizirati strukturu krivičnih djela, njihov obim i dinamiku, karakteristike izvršilaca, kao i analizu povratnika u vršenju krivičnih djela.

Kada je u pitanju kriminalitet, neophodno je sagledati koji su uzroci koji dovode do kriminaliteta, koji su uslovi koji omogućavaju i olakšavaju vršenje krivičnih djela kao i povodi koji podstiču izvršenje krivičnih djela.

Takođe je važna i analiza načina izvršenja krivičnih djela što je bitno za sprečavanje kriminaliteta, a time i posljedica koje izaziva kriminalitet. Da bi analiza bila sveobuhvatna neophodno je da se analizira kriminološki i kriminalistički aspekt. Kriminološki aspekt obuhvata analizu podataka o ličnosti učinioca i žrtve kao i njihovom socijalnom okruženju, dok se kriminalistički aspekt bazira na analizi načina izvršenja krivičnog djela, analizi mjesta i vremena njihovog izvršenja kao i sredstava koja su korišćena u njihovom izvršenju.

KRIMINALISTIČKO OBAVJEŠTAJNE ANALIZE U FUNKCIJI PREVENCIJE KRIMINALITETA

Za uspješan rad na prevenciji kriminaliteta neophodno je, prije svega, uraditi sveobuhvatnu analizu stanja kriminaliteta. Sveobuhvatna analiza podrazumjeva analizu, ne samo po vrstama kriminaliteta, njegovom obimu, mjestu i vremenu izvršenja, karakteristikama objekata napada i sredstava izvršenja već i analizu učinilaca krivičnih djela. Taj proces je gotovo identičan u svim državama koje se ozbiljno bave problemom kriminaliteta, a čine ga nekoliko segmenata koje možemo prezentovati kao zatvoren krug, a čine ga : definisanje problema, prikupljanje obavještajnih podataka, procjena podataka, sortiranje i analiza podataka, izvođenje zaključaka, prosleđivanje podataka, određivanje prioriteta i realizacija zadataka.

Cilj kriminološke i kriminalističke analize jeste utvrđivanje zakonodjelnosti u ispoljavanju kriminalnog ponašanja od strane pojedinaca i grupa, odnosno utvrđivanje faktora koji utiču na izvršenje većeg broja krivičnih djela na lokalnom području. Neophodno je analitičko praćenje stanja kriminaliteta što je u funkciji pravilnog i racionalnog usmjeravanja preventivne djelatnosti ljudskih resursa sistema bezbjednosti koji može dati veoma dobre rezultate, kako u proaktivnoj, tako i reaktivnoj prevenciji.

Da bi uspješno planirali prevenciju, moramo se osloniti na analizu stanja i postavljanje ciljeva borbe u sprečavanju i suzbijanju kriminaliteta i posljedica koje izaziva kriminalitet. Kada govorimo o analizi stanja ne smijemo se zadovoljiti paušalnim ocjenama, već analiza mora biti naučno utemeljena i zasnovana na činjenicama da imamo problem sa kriminalitetom, čime pravimo i prvi korak u njegovom rješavanju. Potrebno je analizirati izvršioce, objekte napada, mjesto i vrijeme izvršenja krivičnog djela, posljedice kao i vjerovatne uzroke, uslove i povode za izvršenje krivičnih djela.

Prikaz određenih indikatora koji ukazuju na moguće ugrožavanje kao i presjek stanja kriminaliteta na području djelovanja i problemi koji su uočeni

u radu ostalih državnih subjekata na planu prevencije kriminaliteta prikazuju sliku stanja bezbjednosti, što olakšava procjenu i analizu kriminaliteta u funkciji njegovog sprečavanja i otklanjanja posljedica koje izaziva kriminalitet. Kada se radi profil učinioca krivičnog djela potrebno je analizirati brojne faktore, a posebno karakteristike ličnosti kao i podatke o obrazovanju, zanimanju, sklonostima, vještinama, porodičnim prilikama, imovnom stanju itd. Pored navedenog neophodno je i evidentirati i analizirati predmete i tragove koje je učinilac ostavio na mjestu izvršenja, jer će nam oni, kada se izvršilac otkrije, pomoći u izradi njegovog profila i ukazaće nam na model ponašanja izvršioca odnosno stepen njegove organizovanosti u vršenju krivičnih djela.

Sa aspekta prevencije kriminaliteta značajna je i analiza mjesta i vremena izvršenja krivičnog djela. Kada govorimo o vremenu izvršenja posebna pažnja se mora posvetiti mjesecima u toku godine, sedmicama i danima u toku mjeseca¹³

Analiza karakteristika mjesta izvršenja krivičnog djela korisna je iz dva razloga. Prvo „da takva analiza posluži za preduzimanje preventivnih mjera ljudskih resursa sistema bezbjednosti kako bi se učiniocu otežalo da izvrši krivično djelo i drugo, da se omogući povezivanje konkretnog krivičnog djela sa drugim krivičnim djelima iste ili slične vrste koja su izvršena na sličnim lokacijama, čiji je izvršilac nepoznat, radi njegovog otkrivanja“.¹⁴

Prevencija je u funkciji otklanjanja uzroka za nastanak kriminaliteta i prema vremenu u kojem nastaje djelimo je na *proaktivnu* – prije nego što se izvrši krivično djelo i *reaktivnu* – poslije izvršenja krivičnog djela, gdje posebni preventivni značaj ima „svježi čin“ to jest hvatanje izvršioca u izvršenju krivičnog djela. Današnji razvoj nauke i tehnike pozitivno utiču na efikasnost ljudskih resursa sistema bezbjednosti zbog metoda identifikacije koje su nam na raspolaganju kao i veća mogućnost prilikom vještačenja tragova.

ZAKLJUČAK

Pripadnici sistema bezbjednosti imaju primarni cilj zaštitu društva od kriminaliteta, otklanjanje opasnosti i smetnji po javni poredak i predupređivanje i preventivno djelovanje kako bi zaštitili državu od bilo koje vrste opasnosti. Planiranjem svojih operacija, ličnim stavom, opremom i organizacijom ljudski resursi moraju biti u stanju da pravovremeno i efikasno reaguju na opasna stanja, pojave ili individualna ponašanja. Ovdje posebno mjesto zauzima kriminalistička policija čiji zadaci proizilaze iz njene pripadnosti unutrašnjim poslovima i službi javne bezbjednosti.

---

¹³ Гаћеша, Д. (2013-2015). Превенција криминалитета, ауторизована предавања, ФБЗ, Бања Лука.

¹⁴ Вуковић, С. (2010). Превенција криминалитета, Криминалистичко-полицијска академија Београд, стр. 63.

Dakle, da bi proces prevencije i borba protiv kriminaliteta bila uspješna, sistem bezbjednosti mora imati kvalitetan menadžment sa sposobnim kadrovima, sa iskustvom, znanjem i vještinama, a zapostavljanje ovih činjenica imalo bi katastrofalne posljedice u procesu prevencije i suzbijanju i otklanjanju posljedica kriminaliteta.

Možemo zaključiti da specifičnosti upravljanja ljudskim resursima u procesu prevencije kriminaliteta zavise od brojnih činilaca, a najznačajniji su: poznavanje *uzroka* kriminaliteta, *uslova* koji omogućavaju izvršenje krivičnog djela i *podstiču* izvršenje krivičnog djela, pravovremeno informisanje, predviđanje kriminaliteta; identifikacija, regrutovanje, selekcija i pravilna raspodjela ljudskih resursa; usavršavanje, vrednovanje i stimulisanje kadrova; i održavanje intelektualne sposobnosti, fizičkog zdravlja i psihološke stabilnosti svih subjekata sistema bezbjednosti Republike Srpske“.

Neophodno je obezbijediti stalno učenje i usavršavanje, kao i stalno sticanje novih znanja i vještina. Znači, sistem obrazovanja je taj koji stvara čovjeka, koji je potreban društvu, pa ako on nije adekvatan, onda i kadrovi koji su rezultat takvog sistema obrazovanja predstavljaju kamen spoticanja sistema u cjelini.

THE PROCESS OF PREVENTIVE ACTIVITIES IN THE SECURITY SYSTEM

Mladen Dostanić PhD

Abstract: The need for security is one of the man's basic needs. It does not always comprise the protection from various forms of associations, but also the access to the means necessary for the life of all subjects of society. All that imposes a need for a strong system of security and protection from all kinds of associations, and specially from crime-related activity. The effectiveness of security system is influenced by numerous factors as, in particular, human resources managing in the system.

The basic practical goal is to improve the current situation in the managing of human resources in security system of Republika Srpska, and strengthen the effects of the process of preventing and removing the consequences of criminality. The main issue is to determine how and in what way does the process of preventing and removing the consequences of criminality affect the implementation of human resources management in security system, and the appointing of "right people to right places" in the Republika Srpska security system., and also how the process of managing human resources affects the efficient execution of jobs and duties in interior affairs, with a stress put on activities preventive towards criminal actions.

Keywords: *prevention, criminality, human resources, human resource management.*

LITERATURA

1. Clarke, R. (1992). *Situational Crime Prevention*. New York
2. Deljković, I. (2015). *Razumjevanje policijskog aspekta prevencije kriminaliteta kroz prizmu teorije društvene dezorganizacije*, Časopis MUP-a Srbije Bezbednost, Broj 3.
3. Gaćeša, D. (1998). *Policija, nadležnost, organizacija, rukovođenje*, Udruženje defentologa Republike Srpske, Banja Luka
4. Gaćeša, D. (2012). *Kriminalistika*, FBZ, Banja Luka

5. Gaćeša, D.(2016). *Prevenција kriminaliteta*, autorizovana predavanja, FBZ, Banja Luka
6. Ilić, Z. (1998). *Plansko usmeravanje preventivnih aktivnosti*, Zbornik radova: *Prevenција kriminaliteta* Beograd
7. Krivokapić, V. (1998). *Mesto i uloga policije u prevenciji kriminaliteta*, Zbornik radova: *Prevenција kriminaliteta*, IKSI, Beograd
8. Krivokapić, V.(2002). *Prevenција kriminaliteta*, Policijska akademija, Beograd
9. Krstić, O. (2007). *Prevenција kriminaliteta*, Banja Luka
10. Krstić, O.(2007). *Etiologija ugrožavanje sistema bezbjednosti*, Banja Luka
11. Šikman, M.(2009). *Problemi različitog shvatanja pojma organizovanog kriminaliteta*, *Bezbjednost, policija, građani*, Banja Luka.
12. Vuković, S. Mijalković, S. (2003). *Ugrožavanje bezbednosti pripadnika policije- uzroci, oblici i mere zaštite*, Policijska akademija, Beograd
13. Vuković, S.(2009). *Principi zakonitosti u postupanju policije u prevenciji kriminaliteta*, Časopis MUP-a Srbije, Beograd, Broj 1-2